

II. RÁKÓCZI FERENCZ POSTÁI.

Irta: Dr. SZÁDECZKY LAJOS.

Ama hatalmas nemzeti fölkelés és szabadságharcz, melynek emléke II. Rákóczi Ferencz nevéhez fűződik, elég hosszú ideig tartott arra, hogy azalatt a „vezérlo fejedelem“ egy sajátos postaszervezetet létesítsen, amely mind belső szervezetét, mind kiterjedését és dús hálózatát tekintve, messze felülmulta az eddigi magyarországi postákat. Csak az a kár, hogy ennek virágzása és működése, a hadi szerencse forgandóságától volt függővé téve. Amíg a forradalom diadalról-dialra halad, a posta is szépen virágzik és zavartalanul működik (1703—1706.); midőn a nemzet kifáradni kezd a hosszú küzdelemben s pénzügyi bajok állanak be, a hadi szerencse elfordul (1707—1708-tól) a postánál is zavarok keletkeznek: s midőn a kiütött pestis a halálos döfést megadja a forradalomnak: azzal együtt hanyatlik alá az eredeti magyaros szabásu postaintézet is.

Rákóczi Ferencz a nemzeti felkelés első sikerei után, midőn 1703 őszén, a Dunántúl kivételével, úgy szólván az egész ország kezében volt, tüstént szervezte a postát, mint nélkülözhetlen intézményt hadi sikerei biztosítására. *Szepesi Jánost* tette főpostamesterévé s általa rendeztette be és igazgatta a postákat, saját „constitutiója“ és utasításai szerint, a fejedelmi gazdasági tanács (oeconomicum consilium) főfelügyelete mellett.

1703 őszén és 1704 folyamán már működött e posta, de úgy látszik még a kezdet nehézségeivel küzdve, mert a fejedelem 1705 jan. 1-én a magyar és erdélyi posták ujjaszervezése iránt ad ki rendeletet főpostamesterének, aki rendszeren a fejedelem udvarában s főhadiszállásán oldala mellett tartózkodott. A főpostamester utasításaiból és előterjesztéseiből a következő postaszervezet világlik ki.

Rákóczi postája is, mint a korbéliek általában kétféle irányban működtek: mint *közlekedési intézmény* s csak másodsorban mint *levélposta*.

Az utasokat kétféle osztályba sorozták: *hivatalos* és *magánutasok*. Az előbbiekhöz tartoztak a fejedelemtől küldött *követek* utlevéllel vagy *futárok*

(u. n. curérok) czimerrel, vagy a fővezértől, *Berecsényitől*, vagy a commandérozó generalisoktól a fejedelemhez küldött futárok.

Ezeket fizetés nélkül tartozott a posta szállítani, részben rendes fizetésök fejében, részben azonban a kincstár terhére. Rendes jegyzőkönyvet kellett róluk vezetniök, hogy kicsoda, honnan, mikor, ki által és mely postákon küldetett. Ezt aztán negyedévenként beküldötték a postamesterek a főpostamesteri hivatalba (az officiumra) s a szerint fizettek minden hivatalos utas után félbért, azaz csak egy lótól való fizetést, a rendes taksa szerint.

A kik „magándolgokban“ járva, akarták a postát igénybe venni, azok is csak fejedelmi „palétával“ vagy a commandérozó generalisoktól (hadtestparancsnokoktól), avagy a várbeli tisztektől nyert utlevéllel tehették, az egész rendes díj lefizetése mellett.

Utlevél vagy engedély nélkül postalóvat vagy szekeret nem volt szabad követelnie senkinek. Ha erőszakkal akart valaki ilyet kicsikarni, vagy bár a fejedelem utlevele mellett, arra kemény büntetés volt szabva „becsülete és élete elvesztése alatt“.

Mint levélszállító intézmény is kétféle leveleket hordott a posta, 1. vagy *közönséges leveleket* a rendes postajáráttal (az u. n. ordináriával), vagy 2. *sürgős leveleket*, u. n. *stafétákat*, melyeket tüstént külön postával kellett küldeni, és pedig oly gyorsan, hogy ennek a vitelére egy posta-távolságra (2 postamérföldre) mindössze másfél órát szabott ki a rendelet, míg a futárral és a rendes postával 2 óra alatt kellett ugyanazt a távolságot megfutnia. E kiszabott idő nyilvántartása céljából a postamerternek rendes naplót (protocollumot) kellett vezetnie; azonkívül a szolgálatban lévő, utra menő postalegényt (postillót) is el kellett látnia rendkívüli esetben u. n. stafetalis levéllel a rendes postamesternél u. n. currenssal, a melyekre fel kellett írni „mely nap, mely órában érkezett a staféta, curér, czimeres posta és ordinária.“ Akinél aztán végződött „a stafétával avagy ordináriával való currensnek folyása“ az tartozott azt a főpostamesteri hivatalba felküldeni, hogy lássák ott, kin mult az esetleges késedelmezés, hogy az hivatalát veszítse és meg is büntetessék.

Minden posta csak a saját területén járhatott, a postamesternek és veredáriusoknak meg volt tiltva, hogy „egy-két postán általmenjen“. Ha valaki pénzért tovább vitte az utast vagy stafétát a szomszéd állomásnál, duplán vették meg rajta a taksát s kárpótolták belőle a megrövidített postamestert.

A postát a rendes postalegéynek (postillonnak) kellett vezetnie, a „postatáblát, vagy a kürtöt“ (posta-sipot) nem volt szabad magánemberre vagy szolgára bízni.

A rendes levélposta (u. n. ordinária) hetenként kétszer közlekedett meghatározott napon és órában, a mit pontosan meg kellett tartani és késleltetni senki kérésére vagy tilalmára nem volt szabad. A levélcsomag összekötötett és lepecsételtet, azt megsérteni, vagy utközben felbontani s más levelet hozzátenni vagy belőle kivenni szigorúan tiltva volt.

E rendes postajáraton kívül a postamester bárkinek is levelét „extraordinarie“ tovább küldeni nem tartozott, hacsak a staféta küldési díját, a rendes 90 denárnyi taksát az illető le nem tette. A közönséges levelek portója minden ívtől 4 poltura volt, melyet a feladó fizetett.

A *magán utasok*, a kik utlevél mellett a postát használták, a szálló helyen minden előtt 60 pénzt fizettek „discretio“ (beiratási díj) czímen s aztán minden személytől minden ló után egy-egy postára 90—90 denárnyi rendes taksát („még ha a rendes ordinaria postán jövő-menő pakétos levéllel mennének is.“) Azonkívül u. n. „korbács-pénzt“ is fizettek t. i. 30 pénzt.

A postalovakkal nyargalvást menni nem volt szabad, csak rendes üggetéssel. Ha a rendetlen hajtás miatt a posta-lóban kár esett, az olyan futárt följelenteni tartozott a postamester, ha azt akarta, hogy kára megtéríttessék. Málhát 50 fontig vihetett az utas, akik azonfelül megterhelték a postát s abban a miatt kár esett, esetleg a ló árát is megfizettették vele.

Az *utakat*, ha azokat vizáradás vagy az idő viszontagsága megromgálta, a legközelebbi helység birája vagy szükség esetén a vármegye tisztjei tartoztak a postamester megkeresésére kijavíttatni; ha kérése nem használt, jelentést kellett tenni a főpostamesternek, hogy ez a fejedelemnek az utak jókarban tartásáról szóló rendeletének érvényt szerezzen. Ha a vizek áradása miatt a rendes postauton nem lehetett szabadoson járni, szabadságában állott a postának az ut mellett hajtani s a vízfogó gátakat átvágni.

A Rákóczi-féle első postarendelet utolsó (9-ik) pontja szorgalmas vigyázást parancsol a postamestereknek arra, „hogy az ordinária, vagy stafétális levelek el ne vesszenek, ne késedelmezzenek és fel ne bontassanak“, hogy a postamester „mindeneknek nevét, a levelek érkezésének napját és óráját, curéroknek érkezését, menését feljegyezze, és a maga diariumába betegye.“ „Aki ez ellen vét (ügy mond) nemcsak tisztit elveszti, hanem élete vész el érte.“

Hogy pedig a postamesterek és veredáriusok kötelességüknek annál inkább eleget tehessenek, a fejedelem fölmentette őket minden

személyes hadi szolgálattól, a zsoldosoknak szállásadástól és gazdálkodástól (t. i. a katonák ellátásától).

A fejedelem eme rendeletéről 1705 márcz. 4-én Egerből keltevezve tudósítja a postamestereket egy hozzájuk intézett 9 pontos utasításban, maguk miheztartása végett.¹⁾

A *fizetések* felől előbb rendelkezett a fejedelem. Postamesterek negyedévenként (angariatim) 60 frtot — egy lovattartó fiókportás u. n. veredáriusok 24 frtot kaptak. Mellékjövedelmük volt a fevélportó, az utasok és staféták szállítási díja.

Elrendelte a fejedelem azt is, hogy postaállomásoknál a helységek birái a posta-lovak legelőjéül egy-egy drb közeli rétet tartoztak kihalítani; hogy a posta-lovak legeltetés végett messzire járása miatt a futárok és staféták küldözésében késedelem ne történjék. A vármegyék is tartoznak meghatározott mennyiségű szénát és abrakot adni a postamestereknek.

A postavonalak irányát maga a fejedelem szabta és állapította meg, s ő engedélyezte esetleg új vonalak szervezését is; pl. 1706 elején „kegyelmesen parancsolta Losoncztól Beszterczéig és onnan Lévaig kívántató postás helyeknek felállítását.”²⁾ Az engedélyezett vonalokon aztán a postahelyeket (a szokásos 2—2 mfnyi távolságban a mikor simpla-, vagy a szükséghez képest távolabb, a mikor aztán dupla postának vagy esetleg féldupla — semiduplának — nevezték) — a fejedelem gazdasági tanácsa és főpostamestere által együttesen választatta meg és tűzette ki.

A postamestereket és fiókpostásokat a főpostamester nevezte ki. Nem volt nagy a concurrentia. „A determinált fizetéseknek kevéssége és a szolgálatnak nehéz volta miatt, — oly subjectumokat (egyéneket); a kik értsék is a szolgálatnak mivoltát; nehéz találni” — írja a főpostamester.³⁾

Pedig sok postamesterre volt szükség, mert az országot az eddigieknél sokkal sűrűbb postahálózat szőtte át. A főpostamester még 1706 folyamán is újabb és újabb vonalakat akarna nyitni, a nagy kerülőutakat egyenesre szabni, mert ékkor pl. Eger és Tokaj között az összeköttetés Gömörön át. Apátfalva és Putnok felé történt, „annak pedig egyenes útja volna Kövesd és Ónod felé az Tiszán Szerencsre által”, viszont a Debreczenbe és a Váradra járó levelek és tudósítások is ezen

¹⁾ Megjelent a „Nemzetgazd. Szemle” 1883. III. f.

²⁾ Szepesi János levele a f. gazd. tanácshoz 1706 márcz. 1. Postaközlöny, 1869. 23. sz.

³⁾ A gazdasági tanácsnak 1706. márcz. 1. U. ó.

a nagy kerülő-úton jártak még ekkor: Debreczennek s az váradi bloquádának pedig egyenes útja s lineája volna az csegei passzuson (tiszaí réven) által.“ De ezeknek és más új postavonalaknak felállításába a fejedelem nem könnyen és csak később egyezett belé, mert nem tetszett neki, hogy „az postalis lineák tulságosan szaporodjanak s azzal is a nemes ország cassájának több költség causáltassék.“¹⁾

A postahálózat főképp Felső-Magyarországon volt sűrű, mert az volt a hadműveletek főhelye. De a Dunántul s később a magyar Alföldön keresztül is vezetett egy-két vonal, be egészen Erdélybe, Kolozsvárig.

A postavonalak ezek voltak:

I. fővonal (középső vonal) Nagy-Szombattól Erdély határáig. Állomásai: Nagy-Szombat, Szered, Mocsonok, Nagy-Kér, Verebély, Léva, Magyarád, Ipolyság, Vadkert, Acsa, Hatvan, Gyöngyös, Verpelét, Eger. Innen előbb felment Apátfalvára és Putnoknak s onnan Tokaj felé; később egyenesítették ki a lineát Mező-Kövesd, Emőd, Ónod, Tiszalucz irányában, ahol átlépven a Tiszát, Hajdu-Nánás, Hatház, Nagy-Kálló, Nyir-Bátor és Nagy-Károly felé ment Szatmárig.

E fővonal egyik ága, amely szintén fővonalszámba ment, Vadkerttől felkerült Losonecznak, onnan keletre fordulva, Rimaszombaton, Putnokon (Sajó-Kaza, Edélény), Szikszón át Szerencs, Tállya, Tokaj felé s innen a Tiszán túl Nagy-Kállónál egyesült az Erdély felé vezető fővonallal.

E fővonalaknak több kisebb-nagyobb elágazása volt. Ilyen 1. Mocsonoktól Tardoskedd, Érsekujvár felé Bátorkesziig; 2. Nagy-Kértől („tulajdonkép Lévatól“) a Bányavárosok felé: Bakabánya, Selmech, Zólyom, Beszterczebányáig, ahol csatlakozott az északi u. n. löcsei lineához; 3. ilyen összeköttetés volt Egertől, Apátfalván át Putnokig s innen Pelsőczön, Rozsnyón s Lőcsére; 4. a Felső-Tisza vidékén Nyir-Bátorból is történt egy elágazás Mátészalka, Vásáros-Námény, Tarpa, Beregszász irányában, (amely Tisza-Ujlak felé Szatmár-Németivel is össze volt kötve) Munkács felé.

A II-ik az északi fővonal („Lőcsei—Kassai linea“) volt, a mely Beszterczebányáról kiindulva, Revuczán át ment Rőzsahegyre, innen a mostani kassa-oderbergi vasut vonalán több kisebb-nagyobb állomáson át (Olaszi, Okolicsna, Liptó-Szt.-Miklós, Hibbe, Lucsivna, Svábócz) haladt Lőcsére, onnan Korotnok (Koritno) és Bertót állomásokon át Eperjesre s (Licsérden keresztül) Kassára. Innen a Hernád-völgyén le Buzita, Szina, Vilnány állomásokat érintve Szikszóra, ahol elágazott, egyrészt kelet

¹⁾ A főpostamester levele a gazdasági tanácshoz 1706. márcz. 14. (P. K. 1869. 23. sz.)

felé Megyaszón, Szerencsen, Tályán át Tokaj felé; 2. másrészt nyugat felé Edelény és Sajó-Kazán át Putnoknak s Rimaszombaton át Losoncznak (ez már a fennebb említett I. fővonal egyik ága); 3. Losoncz, aztán Vámosfalva, Ocsova állomásokon keresztül össze volt kötve Zólyommal is, amelytől egy állomás volt: Besztercebánya.

A III-ik a déli fővonal, az ország nyugati határától a Duna déli vonalán Magyar-Óvártól Győr, Komárom érintésével haladt Buda felé/s innen Hatvannál érintve a középső vonalat, egyenesen a Tiszának tartott s Ároktön túl a csegei révén átkelve, a Hortobágyon keresztül Debreczennek, innen egyrészt Nagy-Váradnak, másrészt Margitán át Szilágy-Somlyón Erdélybe vezetett Zilah, Magyar-Zsombor felé Kolozsvárig.

De ez nem volt kiegészítő vonal

E kiterjedt postahálózat nem egyszerre keletkezett s talán nem is működött az egész egyszerre. Pl. 1706 elején Eger és Tokaj közt az összeköttetés még a Putnok-Szikszói vonalon történik, ugyanerre Debreczen és Nagy-Várad; csak később egyenesítik ki ezt Mező-Kövesd, Ónod, másrészt a csegei révén át Debreczen felé. Ez évben állítják fel a Léváról a bányavárosokon át Besztercebánya felé vezető vonalat.

De a mily szép képet mutat magában a postahálózat, ép oly szomorú volt a posták belső állapota, főkép midőn a forradalom hanyatlani kezdett. Fizetésük rendetlenül történik, emiatt a postamesterek adósságba keverednek s midőn a pénz becsét veszti s egy szekér szénának ára 20—30 frt, egy köböl zabé 4—5 s egy postalóé 100 frtra emelkedik, csekély fizetésükből (200—300 frt) a legszükségesebb dolgokat sem tudták előteremteni s főkép vasat (patkóra) és posztót pénzért sem kaphattak sehol. A posta számára rendelt szénát és abrakot a vármegyék meg nem adták. A futárok lovaikat agyonnyargalták. A tisztek hatalmaskodtak felettük; egyszerű levelüket nem a rendes postával, de fizetés nélkül staféta módján (stafvetaliter) követelték küldeni, érkező leveleiket a postakocsikkal kívánták „a városon föl s alá“ maguk után vitetni, mit, ha nem tettek, „árestombavitetéssel s akasztófával fenyegették“ a postamestereket. A postamesterek hadi és adómentessége sem respectáltatott: „találtattak olyanok, akiknek nemcsak contribuálni és zsoldost adni, de insurgálni hadba menni is kellett.“

A postakocsikat is „némely hadirendek“ erővel elvitték magokkal, „az lovakat vesztébe, ahol tetszett otthagyn“; sokszor pedig a kocsisokat előfogták s „untig verték“. Az egyenlőtlen elosztás felett is panaszkodtak a postamesterek, némely „simpla“ posta beillett volna a másfélnek s ez „duplának“; mások ellenben „fölöttébb is kicsinyek“ voltak.

Mindezen általános bajokhoz bőven járultak magánsérelmekről szóló panaszok is a főpostamester személye ellen. Mert míg egyrészt

az általános bajokért is őt okozták, addig ő, ugylátszik máskülönben is elég okot adott a panaszra. Kapzsiságával, erőszakosságával s a posta-pénzek hűtlen kezelésével maga ellen zuditotta a postamestereket, akiknek panaszára a fejedelem vizsgálatot rendelt el.

A vizsgálat, melyet a fejedelmi gazdasági tanács esküdtje s a főpostamester megbízottja az abauj—sáros—szepes—liptó—gömöri posta-körvonalon (1707. május 15-étől) ejtettek meg: igazolta a vádakat s szomorúan illusztrálta a posták állapotát.

Liptó vármegyében a posták négy esztendőől (tehát 1703.) fogva egy angáriánál ($\frac{1}{4}$ évinél) több fizetést nem láttak. Másutt is 3—4 angária is eltölt, mikor főpostamester uram ő kegyelme megfizetett. Némelyeknek a vizsgálat idején is „legalább három angáriabéli fizetések” hátra volt. Voltak, kiknek másfél és két posta helyett egy postára fizetett a főpostamester. Fizetésükért messze földre kétszer-háromszor is maguknak kellett fáradniok. A futárok és staféták díját csak úgy fizette, amint neki tetszett, a számokat kijavítva reducalta, sokat azzal a mondással törölt ki: hogy az udvarnál nem acceptáltatik. Az eskületételekre a postamestereknek egy lőtől ígért féltallér helyett a zárlatkor „kocsistúl, négylőtül sem adott többet egy tallérnál.” Szóval fizetés dolgában a postamesterek teljesen ki voltak szolgáltatva a főpostamester önkényének s úgy látszik visszaéléseinek, zsarolásainak.

Pedig a rendes postadíjak is oly csekélyek voltak, főkép miután a pénz értéke a háboru zavarai miatt alászállott, hogy a postamesterek a rendes fizetésért sem szívesen szolgáltak s panaszként hozzák fel, hogy „az pénznek semmi becsére nézve, valakinek tetszik csak egy kereskedő is az postát előrántja, ezzel maga lovait megkímélvén, az postalovakat anynyira megrontják, hogy sokszor a nemes ország szorgos dolgaira is elégtelen.”

A főpostamester ismerte e bajokat és panaszokat, sőt maga is tett jelentést 1706. végén a fejedelemnek, kiemelvén főkép az erdélyi posták nyomoruságát és fizetetlenségét, „mivel az erdélyi cassákban pénz nem találtatik.”¹⁾

Ez a fizetetlenség volt a legfőbb baj, szülő oka a további zavaroknak, úgy hogy emiatt már 1706-ban fenyegetöztek a postamesterek, hogy „a következő ily esztendő napján készebbek tiszteket letenni”, mintsem ilyen viszonyok között tovább szolgáljanak.

Méginkább növelte elkeseredésüket a főpostamester erőszakossága,

¹⁾ Szepesi János főpostamester Rákóczinak Rozsnyóról (bizonyára 1706 végén) írt előterjesztése; közölve a Posta-Közlöny 1869. 13. számában (tévesen van 1707-ből kelteztve.)

durva bánásmódja, aki „derék nemes személyeket, midőn fizetéseket sollicitáltak, fizetések helyett rút pirongatásokkal s mocskos szitkokkal“ fizetett. Némelyeket, kik két-három angária eltelése után fizetéseket kérték: „árestommal“ büntetett. Az acaikat, amiért a hátralékos fizetést nyugtázni nem akarták:

„kimondhatatlan rút, mocskos szitkokkal, hunczut és több efféle titulusokkal azon helynek biráit, esküdeit és praedicátorát fizetés helyett contentálva, még a ki több, árestommal, kemény veréssel torkolta be.“

Legérzékenyebb panasza volt az erdélyi postamesternek, nemes Farkas János uramnak, aki személyesen vivén a maga dolgaiban járó Szepesi János főpostamestert:

„hogy bizonyos levágott fa miatt hirtelen nem mehetett, úgy elverte, hogy legalább két hétig viselte a kékit.“¹⁾

A postamesterek panaszainak s a vizsgálatnak eredménye az lett, hogy Szepesi János megfosztatott a főpostamesterségtől s helyébe *Kossóics Márton* nevezte ki a fejedelem főpostamesterre, részletes utasítással látván el őt (Munkácsról 1707. aug. 5-éről keltezve) a posták rendbehozását és igazgatását illetőleg.

Meghagyja neki ez utasításban, hogy vegye át elődjétől a postairatokat, a fejedelmi pecséteket, currens czímereket és letett hite szerint igazgassa a postákat. Postamesterre csak tanult s legalább is írástudót nevezhetett ki; főkpóstás írástudatlan is lehetett, ha jó, értelmes deákot tart maga mellett, de főkép igaz hazafiaknak kellett lenniök. A postamestereket maga eskette meg a főpostamester, a főkpóstásokat a postamesterek:

„tisztöknek hiven és igazán, nagy serénységgel és fogyatkozás nélkül való folytatására“.

¹⁾ „A postalis helyeken peragált inquisitio“ extractusa és continuatioja ki van adva a Posta-Közlöny 1869. 10., 31., 32. sz. A részletes vallomások közt ilyenek vannak. A vilmányi posta Rabutin eszáz. generális által mindeniből kiégett, 15 lóva eldögölt. Buzitai postamester: nemes voltát nem respectálva a főpostam. által „in ordinaria modo“ traktáltatott. Bertóti p. 1704. és 1705-ben expedialt. többet másfél-száz stafétánál, kiért egy pénzt sem vehetett. Szabolcsi p.: 3-ik esztendeje, hogy szolgál s „még egy batka fizetése sem adatott“. Pelsőczy p.: valamikor Rozsnyóról lovain curér visszajött, főpostamester uram az. fizetést fölvévén, magának megtartotta, sőt lovai magának nem lévén elegendők, 2—3 nap is ott tartotta. Rosnyai p.: Czimeres curérok közül Szeberényi István annyira nyargalta, vesztegette lovát, szemét kivervén, semmivé tette. Recskei p.: Károlyi Sándor uram ő nagysága curérul ment, de meg nem fizetett. Szikszói posta: „Tekintetes és nagyságos Senynyei István uram ő nagysága postán hat lovain ment, egy postáját még nem fizette.“ s. i. t.

A postavonalakat be kellett járni és állapotjukat megvizsgálni. Kiadandó utasításában meg kellett követelnie a postamesterektől, „hogy a minemű levelek kezekhez adatnak, investigálják, kitől, hova s mivégre küldtetnek, úgy a postákra járó személyeket is megtudakozzák, micsoda járatbéliek legyenek“, és mindazokról naplót vezessenek s annak kivonatát negyedévenként hozzá küldjék be.

A főpostamester évi fizetése 1000 frtot, a postamestereké negyedévenként 36 frtot, félpostától 12 frtot, fiókpostásoké (veredárius) egy postátul 24, félpostátul szintén 12 frtot tett. Számadásra is kötelezi a fejedelem a főpostamestert arra „deputálandó főrendü hívei előtt.“ A téli hónapokra abrakot is rendel a lovak számára.

A főpostamesternek 12 jó erős postalovat és három postakocsit kellett tartania, a szükséges szerszámokkal és szolgálkkal. A postamestereknek egy „simpla postára“ 8, másfélre (kivált a hol a postavonal elágazodik) 10 lovat; fiókpostásoknak egy „simplára“ 6, másfélre (semiduplára) 8 lovat.

A fejedelem némely levelei szállítására hat czimeres futárt („curért“) rendel a főpostamester mellé, a kik annak jelülül czimerét mindenkor nyakokban viselték; fizetésük 8—8 frt volt havonként; ellátást az udvartól nyertek.

A rendes postaindítás napja az udvartól, minden héten szerda és szombat volt; de meg kellett várnia a főpostamesternek a fejedelemtől vagy a kancelláriától az expedíálandó leveleket és az indítási parancsot. A stafétát rögtön kellett küldeni, „a lineákat megcsinálván az utolsó postáig,“ a merre küldetett s postánként 75 pénzt kellett mellékelni a stafétához „megirván paletájában, melyik postamesternek vagy veredáriusnak abból mennyi competál és kiki azok közül maga saláriumát kivéven, a következő postára menten küldte tovább, lepecsételvén a pénznek csomóját.“ A paletára fel kellett írni az érkezés napját és óráját. Stafétának másfél, rendes postának 2 órányi idő volt szabva egy postatávolság megfutására.

A postamestereknek rendes naplót kellett tartaniok s abba bevezetniök a napot és órát, hogy mikor s honnan minemű levelek, futárok érkeztek s hova, kinek minemű levelek küldettek.

Az utasnak a díjat előre megkellett fizetnie s postán csakis igazolvánnyal utazhatott, melyet hadi emberek tisztjeiktől, vármegyebeliek az alispántól, városiak bírájuktól kaphattak. Lóváltás nélkül postaállomásnál tovább utazni csak rendkívüli esetben volt szabad, ha pl. a lovak nem voltak otthon, erről azonban bizonyítványt kellett venni a postamestertől.

Postatáblát és kürtöt csak futárok és posták tarthatván, a kit

csalárdságon érték, a postamesterek megfoghatták, lovát elvehették s maguk számára megtarthatták. A kürtöt a posakocsis tartozott nyakában hordani s azzal adott jelt a kitérésre, vagy szoros utakon a posta bevárására. A fejedelem hadi szállásán a kürtöt nem volt szabad megfujni, kivéve, ha örvendetes hírrel érkezett a posta.

Magánember stafétáját addig el nem indították, míg az utolsó postáig le nem tette a 75—75 pénzt. A leendő postamester csak a rendes levéltaksát kapta; a fejedelem és „commandérozó főtisztek“ stafétáitól azt sem.

Rendes levél után egy „fél árkus papírból álló levélért egy poltura taxa“ rendeltetett a feladótól, vagy a czimzettől; kivéven a főtisztek, alispánok és az udvari szolgálatban lévők leveleit s azokhoz, kikhez a fejedelem küldött levelet.

A lovakat szekerezésben rendes üggetéssel, a lovaglásban pedig „habukozással“ kellett hajtani, a rendetlen járás miatt esett kárt meg kellett téríteni.

Az utakat a vármegyéknek, városoknak és helységeknek kellett jókarban tartani és javítani.

Málhát egy lóra 50 fontnál többet nem tartoztak elfogadni; a tulterhelés miatt esett kárért az utas volt felelős. Az utas 2 lóra egy személytől egy-egy talért (másfél rénes frtot) fizetett egy simpla postán, a kocsisnak adandó korbács-pénzen felül. A futárok után fél-taksa = 75 pénz fizettetett, korbács-pénz nem.

A futároknak „fizetések rendeltetvén“, nem volt szabad a lakosoktól ételt, italt követelni.

A pakéták (levél-csomagok) felbontására csak a postamesterek voltak feljogosítva;

„mindazon által, ha a commandérozó generálisok közel lenni történnek, azokhoz az egész pakétákat kézhez vigyék.“

Minden rendes levélposta (ordinaria) és stafét mellett pakétát kellett küldeni, a melyen minden postamesternek fel kellett jegyeznie, mely órán vette és mikor expediáltatta. Ezeket a főpostamester aztán átvizsgálta s a késedelmező és rendetlen postamestereket hirsággal sujtotta u. m. egy negyedévi fizetéslevonással.

A rendes postát anynyival inkább stafétát csakis postalegénynyel volt szabad küldeni; az ez ellen vétő egy angaria fizetés elvesztésére büntettetett a főpostamester által.

A főlkpostások a postamesterek alá rendeltettek; de elmozdítani őket csak a főpostamesternek állott jogában.

A fejedelem székhelyére vagy főhadiszállására érkező minden levelet a fejedelemhez tartozott vinni a főpostamester, s a melyek másoknak szóltak, csak a fejedelem engedelméből oszthatta ki.

Részeges és „megháborodott elméjű“ postillók által nem volt szabad leveleket küldeni, nehogy elvesszenek.

Az ujonnan szervezett postahelyeken, ha alkalmas házat nem találtak, a földesurakkal megalkudván, alkalmas házhelyet tartozott kihasíttatni a főpostamester, a fejedelmi gazdasági tanács által is támogatva.

A commandérozó generálisok mellé tábori postamesterek rendeltettek, havi 40 frt fizetéssel a hadi cassából; ezek is a főpostamester alatt állottak; de ha a postai szolgálatban vétkeseknek taláztattak, büntetést a főpostamester megkeresésére az illető generális szabott rájuk.¹⁾

Kossovics Márton az új főpostamester nagy buzgalommal s a hol kellett erélylyel fogott hozzá a fejedelem utasításai alapján a posták rendezéséhez; de az korántsem ment oly könnyen. Hivatalos szemleutjában, melyet legelőbb is Munkács és Kálló között tett, — s aztán Léva és a bányavárosok, majd Kassa felé folytatott, annyi volt a panasz, hogy „elunta hallani.“ A legfőbb baj az volt, hogy a veres rézpénzen (az u. n. libertásokon), melyben a posták fizetése történt a postamesterek semmit sem vehetnek, annyira nincs értéke. Lovat nem vehetnek, kocsikat nem csinálhatnak, szolgálkat nem kaphatnak, mint-hogy (posztó hiányban) nem ruházhatják őket, maguk is, csak-hogy éhen meg nem halnak. Azt kérték tehát, hogy legalább egypár angárialis fizetésük ezüst pénzben történék, a postalegényeknek pedig „bizonyos végposztót“ utalványoznának, mert az pénzen sem kapható. E nélkül nem is akartak többé szolgálni.

„Mind resignálni akarnak inkább, hogysen mint magukat hittel kötelezni az új instructióbeli punktumokra.“

Hiába volt a főpostamesternek mind szép szóval, mind haraggal való föllépése, a postarendezés nehezen ment s kénytelen volt mindjárt a legelső napokban felterjesztést tenni a fejedelemhez s a fővezérhez Bercsényi Miklóshoz, kérve a postamesterek jogos kívánalmait teljesítést, mert „ha fogyatkozás leszen, ő ne okoztassék.“²⁾

Rákóczi postái a forradalom s szünet nélküli hadakozás szolgáltatában, valóságos hadi posták voltak. Sorsuk is teljesen a hadjáratok folytatása, iránya és szerencséje szerint alakult. Ott volt legélénkebb működésük, a merre a vezérlő fejedelem és a hadak jártak, arra-fele terjeszkedik, a merre újabb hódítások történnek s magától megszűnik,

¹⁾ A fejedelem utasítása Kossovics Márton főpostamesternek. Posta Közlöny 1869. 28. 29. sz.

²⁾ Kossovics Márton levele Bercsényihez N.-Kálló 1707. aug. 17-ről, a Posta Közlöny 1869. 19. számában.

mihelyt működésének területe az ellenség kezébe kerül. Így aztán állandó kérdet e postahálózat nem is mutathat. Az elősorolt postavonalak nem egyszerre keletkeztek s egyszerre alig is működtek s nem is egyszerre szűntek meg.

A legállandóbbak s a legtovább működők az északi vonalak voltak, a mint Rákóczi hatalmának az alapját általában Felső-Magyarország képezte. Itt alakulnak legelőbb mindjárt a forradalom kezdetén, s itt szűnnek meg legutoljára, a forradalom lezajlásával. A legproblematisabb s legrövidebb ideig működő vonalak ellenben a dunántúli és az erdélyi postajáratokéi. A dunántúli jórészt csak a seregek fedezete alatt működhetik az ottani posta 1707—1708 folyamán, midőn ott folyik a hadjárat; de 1709-ben ott már megszűnt Rákóczi hatalma. Erdélyt is, melynek fejedelméül választatott, alig egy pár évig bírja s 1708-ban ottani uralma is véget ér s azzal együtt az ő postái is.

1708-ban forduló pont áll be a felső-magyarországi harcokban is. A szerencsétlen trencsényi ütközet után a „szövetkezett rendek” hadai visszafelé vonulnak s Heister csász. tábornok nemsokára visszafoglalja a bányavárosokat. 1710-ben újabb döntő csapás éri Nógrádban a felkelők hadait, a mely után nemsokára elesik Érsekújvár, Eger, Eperjes, a legfőbb várak s postahelyek.

A szatmári béke (1711) után aztán a Rákóczi postái végkép átengedték a tért az újabb postaszervezetnek.